

הרב יהושע ויצמן

קדושת הארץ — עומר, ביכורים ושתי הלחם

ראשי פרקים

- א. קדושה עצמית וקדושת הקנין
- ב. תרומות ומעשרות ושביעית
- ג. ביכורים
- ד. לא יהיה לכהנים הלויים חלק ונחלה

א. קדושה עצמית וקדושת הקנין

במשנה כלים א, ו נאמר:

ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר וביכורים ושתי הלחם.

מדוע מצוות אלו דווקא מציינות את קדושת הארץ, ולא תרומות ומעשרות ושביעית, שאף הן מצוות התלויות בארץ, והן מצוות מצוייות יותר.

הרמב"ם בהעתיקו את המשנה, בהלכות בית הבחירה ז, יב הוסיף מלה אחת על לשון המשנה וכתב: "כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות". מה כוונת הרמב"ם בהוסיפו את המילה "כל". בדברי חז"ל מצאנו שיש חילוק בין המצוות השונות התלויות בארץ ביחס לקדושת הארץ.

ב. תרומות ומעשרות ושביעית

על הפסוק "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת ועד היס האחרון יהיה גבולכם" (דברים יא, כד), נדרש בספרי דברים פסקא נא:

אם ללמד על תחומי ארץ ישראל הרי כבר נאמר "מן המדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת", ומה תלמוד לומר "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם", אמר להם (הקב"ה): כל המקום

הרב יהושע ויצמן

שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם... הרי שכבשו חוץ לארץ, מניין שמצוות נוהגות שם, הרי אתה דן, נאמר כאן "יהיה" ונאמר להלן "יהיה" מה "יהיה" האמור כאן, מצוות נוהגות שם, אף להלן מצוות נוהגות שם.

הרי שמצוות התלויות בארץ כתרומות ומעשרות ושביעית, נוהגות במקומות שכבש עם ישראל כדין כבוש, אף במקומות שמחוץ לגבולות הנזכרים בתורה.

ג. ביכורים

על הפסוק: "מארצך אשר ה' אלקיך נתן לך ושמת בטנא" (דברים כו, ב) נדרש בספרי דברים רעז (עפ"י גירסת הגר"א):

אשר ה' אלקיך נותן לך — פרט לעבר הירדן שנטלו מעצמן.

הרב יוסף דב סולוביצקי, שו"ת בית הלוי חלק ב סימן נ, מבאר שבמקומות אשר תדרוך כף רגלי עם ישראל מחוץ לארץ, לא יהיה דין ביכורים נוהג שכן זהו מקום שנטלו מעצמן, וכדבריו:

אפילו יהיה כבוש רבים ונתקדשו בקדושת ארץ ישאל ממש לענין חיוב תרומות ומעשרות ושביעית, מכלל מקום יהיה פטור בביכורים.

הרי שדין ביכורים אינו נוהג במקומות שכבש עם ישראל כדין כבוש, מחוץ לגבולות התורה. וכדין הביכורים, כן דין העומר ושתני הלחם שאין מביאין אותם מעבר הירדן וק"ו מחוץ לגבולות ארץ ישראל. ועיין ר"ן נדרים כב ע"א; וספרא אמור פרשה י).

ד. לא יהיה לכהנים הלווים חלק ונחלה

באיסור חלוקת הארץ והביזה ללוויים נאמר: "לא יהיה לכהנים הלוויים כל שבט לוי חלק ונחלה" (דברים יח, א). הרמב"ם מחדש ומחלק בין גבולות הארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם, לבין המקומות שמחוץ לגבולות אלו. וכך כתב בהלכות שמיטה ויובל יג, יא:

יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם, אבל

קדושת הארץ — עומר, ביכורים ושתי הלחם

שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלויים באותן ארצות ובביזתן ככל ישראל.

הרי שדין חלק ונחלה ללויים אינו נוהג במקומות שכבש עם ישראל כדין כבוש מחוץ לגבולות התורה. יש להבין, אפוא, את החילוק בין מצוות תרומות ומעשרות ושביעית הנוהגות גם בכל המקום אשר תדרוך כף רגלכם, לבין ביכורים ומצוות הלויים, שאינן נוהגות אלא בגבולות הנזכרים בתורה.

נראה ששני מקורות קדושה יש לארץ ישראל:

- א. הקדושה הנובעת מכבוש וקנין עם ישראל בארץ.
- ב. קדושת השכינה הנמצאת בפלטרין של מלך ובמקום אשר עיני ה' בו מראשית השנה ועד אחרית שנה.

בקדושה הבאה מכח כבוש וקנין, מובן הדבר שהכבוש וקנין עם ישראל, הם שגרמו לקדושה לבוא. ואילו הקדושה הבאה מצד היות המקום פלטרין של מלך קיימת עוד קודם לכבוש ולקנין, ואף שהיה צורך בכבוש הארץ על מנת להוציא אל הפועל את הקדושה הגנוזה בה, מ"מ ברור שלא הכבוש הוא שיצר את הקדושה.

לפי זה יש לומר, שיש שתי משמעויות לשם **ארץ ישראל**:

- א. ארץ של עם ישראל, שייכות המקום לעם, ובה סגולות מיוחדות.
- ב. ארץ ישראל היינו ארץ ששמה ישראל מצד עצמה.

הגדרות אלו מסייעות להבנת דברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה ו, טז:

...אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא

כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה

מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן **ארץ ישראל**.

מובן מדבריו שכשנכבשה הארץ מאתנו אינה ארץ ישראל לענין מעשרות ושביעית, כיון שאין עם ישראל שולט בה ואינה ארץ של עם ישראל בפועל.

שני סוגי הקדושות של הארץ, קדושת הקנין והקדושה העצמית, באות לידי ביטוי במצוות השונות. מצוות תרומות ומעשרות ושביעית, חלות בכל מקום בו יש קדושת הקנין של העם בארץ ומצוות ביכורים והלויים חלות במקום בו יש קדושת הארץ העצמית.

הרב יהושע ויצמן

ההבדל ביניהם הוא בשני אופנים:

- א. בתוך הארץ המובטחת, אם חלילה נלקחה מאתנו הרי שאין קדושת הקנין אבל נשארת הקדושה העצמית.
- ב. מחוץ לגבולות, במקום שנכבש על ידי עם ישראל קדושת הקנין קיימת ולא חלה קדושה עצמית של פלטרין של מלך.

מובן, אפוא, מדוע הביאה המשנה בכלים (בה פתחנו) דוקא את העומר, שתי הלחם וביכורים כדוגמאות לקדושת הארץ, כי מצוות אלו מבטאות את הקדושה העצמית של הארץ מצד השכינה ועיני ה' אשר בה. הרמב"ם שהוסיף **כל** ארץ ישראל, בא לומר ולחדש שאף שחלק מן הארץ נלקח (כפי מה שקרה עם כבוש עולי מצרים), מכל מקום חייבים בביכורים עומר ושתי הלחם מכל הארץ ולא רק מחלק עולי בבל.